

Dokument o profesi konzervátora-restaurátora

vytvořený pracovní skupinou Komise konzervátorů-restaurátorů

Asociace muzeí a galerií České republiky

Struktura a hlavní linie Dokumentu o profesi konzervátora-restaurátora (dále jen Dokument) byly přijaty členy Komise konzervátorů-restaurátorů AMG (dále jen Komise) na plenárním zasedání 4. září 2007 ve Znojmě. Text Dokumentu prošel dílčí korekturou na počátku roku 2010, při které byla změněna jeho hlavní struktura. Z toho důvodu byl aktualizovaný Dokument předložen k projednání plenárnímu zasedání Komise konanému dne 7. září 2010 v Uherském Hradišti, v rámci kterého byl Dokument přijat.

Důvodová zpráva

Účelem Dokumentu je stanovit základní cíle, zásady a požadavky vztahující se k profesi konzervátora-restaurátora a určit roli konzervátora-restaurátora při ochraně kulturního dědictví v muzeích a galeriích České republiky. Tento Dokument je doporučující pro všechny členy Asociace muzeí a galerií České republiky (dále jen AMG).

Muzea jsou povinována společnosti uchovávat kulturní dědictví s důrazem na zachování maximální schopnosti každého sbírkového předmětu vypovídat v současnosti i budoucnosti o skutečnosti, t.j. o přírodě nebo společnosti (viz. „komplexní hodnota“).

Dokument byl vytvořen s cílem definovat a podpořit specifický muzejní přístup k ochraně předmětů kulturního dědictví. Tento specifický přístup spočívá především v uplatňování preventivní konzervace, která umožňuje průběžnou a efektivní ochranu komplexní hodnoty předmětů kulturního dědictví - zejména věcí movitých nebo jejich souborů, jako svědků minulých jevů a událostí, které se stávají v muzeích součástí sbírek a získávají status sbírkových předmětů (dále je pro termín předmět kulturního dědictví a sbírkový předmět používána legislativní zkratka předmět, viz vysvětlení pojmů). Pokud to stav předmětu vyžaduje, uplatňují se metody sanační konzervace či restaurování. Nezbytnou součástí tohoto systému jsou kvalifikovaní muzejní konzervátoři-restaurátoři, jejichž hlavní povinností je ochrana sbírek. C

Předkládaný Dokument vznikl na základě následujících materiálů:

Profesní kodex konzervátora-restaurátora ICOM-CC (1986); ICOM Code of Ethics for Museums (2004); Dokument z Vantaa (2000); Victoria & Albert Museum Conservation Department Ethics Checklist (1994, 2004); E.C.C.O. Professional Guidelines I-III (2002-2004); AIC Code of Ethics and Guidelines for Practice (1994); ICOM-CC Resolution on Terminology for Conservation (2008); Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/36/ES o uznávání odborných kvalifikací; Competences for Access to the Conservation-Restoration Profession. European Confederation of Conservator-Restorers' Organisations¹.

Vzniku Dokumentu předcházela rozsáhlá diskuze členů pracovní skupiny pro vytvoření Dokumentu² s členskou základnou Komise, s odborníky z oblasti památkové péče, odborného školství, členy Exekutivy a Muzeologické komise AMG. Výsledkem tohoto procesu je terminologie definující následující činnosti: preventivní konzervování, sanační konzervování a restaurování. Tyto

¹ Viz Použité zdroje

² Pracovní skupina pro vytvoření Dokumentu byla ustanovena Komisí na zasedání 22. 11. 2005 v Praze.

činnosti jsou zastřešeny jednotným termínem *konzervování-restaurování*. Pro zjednodušení komunikace je používán ekvivalent *konzervování/konzervace* a pro výkon této profese je používán termín *konzervátor-restaurátor*. Toto pojmosloví je plně v souladu se schválenou mezinárodní terminologií uvedenou v předchozích materiálech a přijatou významnými institucemi (American Institute for Conservation of Historic & Artistic Works (AIC), The Getty Conservation Institute (GCI), International Council of Museums Committee for Conservation (ICOM-CC), International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC), Canadian Conservation Institute (CCI), Committee for Standardization – European Technical Committee 346 /Conservation of cultural property/ (CEN T/C 346). Uvedená terminologie byla též potvrzena v rámci 22. generální konference ICOM 2010 v Šanghaji.

Preambule

Asociace muzeí a galerií České republiky,

vědoma si nezbytnosti zajistit účinnou ochranu komplexní hodnoty sbírek muzejní povahy a jednotlivých sbírkových předmětů a vědoma si významu nezávislého, kvalifikovaného a osobně odpovědného výkonu profese konzervátora-restaurátora³,

vydává

³ Tento Dokument je doporučující pro všechny členy AMG.

t e n t o

DOKUMENT O PROFESI
KONZERVÁTORA-RESTAURÁTORA

1. Vymezení profese konzervátora-restaurátora

Činnost konzervátora-restaurátora

1.1 *Konzervátor-restaurátor* se podílí na všech činnostech *muzea*, které se týkají ochrany věcí movitých a jejich souborů před jejich zařazením do sbírky a ochrany *sbírkových předmětů* před nepříznivými vlivy prostředí a důsledky nakládání s nimi. Podílí se na rozhodování o podmínkách, za jakých budou sbírky deponovány, prezentovány, transportovány nebo studovány, protože zachování dobrého fyzického stavu předmětů při všech těchto činnostech je nezbytné.

1.2 *Konzervátor-restaurátor* se při výkonu profese řídí standardními vědeckými postupy, kterými jsou výzkum pramenů, analýza, interpretace a syntéza. Tento přístup umožňuje nejefektivněji poznat *komplexní hodnotu předmětů kulturního dědictví*, potenciálních i uznaných *sbírkových předmětů* (dále jen „předmět“), získat tak nové vědecké poznatky a uchovat je pro budoucnost.

1.3 Činnost *konzervátora-restaurátora* tvoří *preventivní konzervování, sanační konzervování a restaurování předmětů*, což je souhrnně označováno termíny *konzervování-restaurování* nebo *konzervování* nebo *konzervace*; viz Důvodová zpráva. Nedílnou součástí činnosti *konzervátora-restaurátora* je *průzkum*.

1.4 *Průzkum* představuje úvodní krok, který napomáhá získat dostupné informace o *předmětu* s využitím metod humanitních i přírodních věd. Při *průzkumu* jsou zjišťovány především informace vztahující se ke vzniku, používání a současnému stavu *předmětu*. *Průzkum* zjišťuje strukturu, materiál a způsob vzniku *předmětu*, rozsah a příčiny jeho degradace, změn, nánosů a ztrát. *Průzkum* je prováděn na základě interdisciplinárního přístupu, který je podmíněn spoluprací s dalšími kolegy. *Průzkum* významně přispívá k objasnění a stanovení *komplexní hodnoty předmětu*.

1.5 Výše uvedená činnost musí být dokumentována písemnými a obrazovými záznamy a zprávami, které jsou spolu s odebranými vzorky trvale uloženy nejen pro potřeby další budoucí *konzervace*, ale také jako podklad pro průběžnou revizi všech učiněných zásahů.

1.6 *Konzervátor-restaurátor* musí být schopen vyhodnotit výsledky *průzkumu* a na jejich základě navrhnout vhodný postup *konzervace*.

1.7 *Preventivní konzervace* je soubor nepřímých opatření vedoucích k ochraně *předmětu* prostřednictvím systematické kontroly a případné úpravy prostředí, v němž je či bude předmět uchovávan tak, aby předměty setrvaly v pokud možno nezměněném stavu. Z těchto důvodů by měla být *preventivní konzervace* upřednostňována, nicméně pokud to stav předmětu vyžaduje, mohou být použity metody *sanační konzervace* nebo *restaurování*⁴.

⁴ Viz Vysvětlení pojmů

1.8 *Sanační konzervace* spočívá v ochraně *předmětu* pomocí systému *přímých zásahů* s cílem stabilizovat jeho současný fyzický stav při maximálním úsilí o zachování *komplexní hodnoty předmětu*.

1.9 *Restaurování* je činnost, která interpretuje *celistvost-integritu předmětu* na určitém známém stupni jeho historického vývoje. Hlavním důvodem je dosažení srozumitelnosti *předmětu*. V určité míře tak dochází k obnovení estetické, technické, hudební aj. funkčnosti-účinnosti *předmětu*. *Restaurování* zahrnuje nejen doplňování chybějících či silně poškozených prvků, ale také odstranění těch prvků, které srozumitelnost nebo funkčnost-účinnost *předmětu* omezují. Zásah do autenticity *předmětu* je přitom nezbytný, ale měl by být co nejmenší.

Odlišnost od příbuzných oborů

1.10 Základním kritériem pro odlišení *konzervace* od jiných vědních oborů, výtvarných či řemeslných činností je skutečnost, že *konzervátor-restaurátor* nevěnuje většinu své pozornosti širokému poznání přírody či společenské reality, ani svou činností nevytváří nové *předměty*.

1.11 Přestože právo provádět *sanační konzervování* nebo *restaurování* má pouze *konzervátor-restaurátor*, také ostatní obory přispívají svými poznatky při ochraně *předmětů kulturního dědictví*.

2. Vzdělání konzervátora-restaurátora

2.1 Kvalifikovaný *konzervátor-restaurátor* by měl být absolventem odpovídajícího magisterského studia na škole univerzitního typu nebo uznaného ekvivalentu v návaznosti na platnou legislativu České republiky a směrnice EU o uznávání odborných kvalifikací⁵.

2.2 Nedílnou součástí tohoto vzdělávacího programu je teoretická výuka, praktická výuka a odborná praxe.

2.3 Teoretická, ale i praktická výuka se musí řídit vědeckou metodikou, která vede k rozvoji schopností řešit problémy *konzervace* systematickým přístupem, užitím průzkumu a výzkumu a kritickou interpretací výsledků.

2.4 Praktická část vzdělání by měla zahrnovat činnosti, zohledňující všechny teoretické, metodické a etické aspekty *konzervace*.

2.5 Od počátku vzdělávání musí být studenti vedeni k pochopení skutečnosti, že každý *předmět* je jedinečný.

2.6 Studium a vědecká příprava konzervátora-restaurátora by měla zahrnovat následující oblasti:

⁵ Zákon č.18/ 2004 Sb. a jeho novela č. 189/2008 Sb., o uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie a o změně některých zákonů (zákon o uznávání odborné kvalifikace), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony; Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/36/ES ze dne 7. září 2005 o uznávání odborných kvalifikací (2005). – uok.msmt.cz/uok_doc/; Competences for Access to the Conservation-Restoration Profession. European Confederation of Conservator-Restorers' Organisations (E.C.C.O.) A.I.S.B.L. 2011, 48 s. ISBN 978 – 92 – 990010 – 6 – 6;

- etické principy *konzervace*
- historie *konzervování a restaurování*
- společenské vědy (muzeologie, historické vědy, dějiny hmotné kultury, dějiny umění, archeologie, etnologie, filozofie atd. a jejich aplikace)
- přírodní vědy (chemie, fyzika, biologie atd. a jejich aplikace)
- historie materiálů a technik, technologií a výrobních procesů včetně výtvarných
- identifikace a studium degradačních procesů
- metody dokumentace
- metodika vědeckého výzkumu
- *průzkum* a jeho interpretace
- teorie, metody, techniky a materiály *preventivní konzervace, sanační konzervace a restaurování*
- reprodukční techniky a výroba kopií
- právní problematika (profesní předpisy, legislativa týkající se kulturního dědictví, pojištění, atd.)
- management
- bezpečnost a ochrana zdraví při práci, ochrana životního prostředí
- komunikace a informační technologie

3. Etický kodex

3.1 *Konzervátor-restaurátor* přistupuje ke každému *předmětu* podle zásad tohoto etického kodexu.

3.2 *Konzervátor-restaurátor* respektuje *komplexní hodnotu předmětu* svěřeného do jeho péče.

3.3 *Konzervátor-restaurátor* má právo vykonávat profesi bez omezení své svobody a nezávislosti ve smyslu tohoto Dokumentu. *Konzervátor-restaurátor* má právo odmítnout jakýkoliv požadovaný zásah, o kterém se domnívá, že je v rozporu s tímto kodexem.

3.4 *Konzervátor-restaurátor* se musí snažit o rozšiřování svých znalostí a dovedností, aby stále zvyšoval kvalitu své práce.

3.5 *Konzervátor-restaurátor* pracuje přímo s *předměty kulturního dědictví* a je zodpovědný vlastníkově či správci a celé společnosti.

3.6 *Konzervátor-restaurátor* má právo na všechny důležité informace, které by mu mohly pomoci při vlastní *konzervaci*, které mu je schopen poskytnout vlastník či správce *předmětu*.

3.7 *Konzervátor-restaurátor* má povinnost předložit vlastníkovi či správci *předmětu* všechny možnosti *konzervace* a obhájit zvolený postup.

3.8 *Konzervátor-restaurátor* nesmí zatajovat informace o způsobu a rozsahu *konzervace*.

3.9 V rámci rozhodovacího procesu při navrhování postupu *konzervace* nesmí *konzervátor-restaurátor* opomenout žádný z prostředků a nástrojů *preventivní konzervace*.

3.10 Pokud by *konzervační zásah* mohl poškodit *autenticitu předmětu* do té míry, že hrozí devalvace jeho *komplexní hodnoty*, je *konzervátor-restaurátor* povinen odstoupit od takového *zásahu* a doporučit vlastníkovi či správci *předmětu* jiný postup, např. vyhotovení kopie.

3.11 *Konzervátor-restaurátor* používá takové postupy, přístroje a materiály, které dle současného stavu poznání nejméně poškozují a ovlivňují *předmět*. Materiály použité v rámci *konzervování* by měly být snadno a kompletně odstranitelné (reverzibilní).

3.12 *Konzervátor-restaurátor* může z *předmětu* odstranit část materiálu pouze z důvodů zlepšení srozumitelnosti či ochrany *předmětu*. Odstraněné části musí být dokumentovány, a pokud to jejich stav vyžaduje, *konzervovány* a uloženy s *předmětem*.

3.13 *Konzervátor-restaurátor* usiluje o maximální srozumitelnost a trvanlivost dokumentace, která zůstává jako autorské a zaměstnanecké dílo v jeho duševním vlastnictví. V dokumentaci musí být uvedeny všechny osoby, které se podílely na vlastní *konzervaci*. Dokumentace musí být poskytnuta vlastníkovi či správci *předmětu*.

3.14 *Konzervátor-restaurátor* je vázán profesní mlčenlivostí jen v případě informací, které by mohly ohrozit bezpečnost *předmětu* nebo sbírky muzejní povahy. V žádném případě nesmí zamlčet nezvratně podložené pochybení své či jiných osob, které se na *konzervaci* podílely.

3.15 *Konzervátor-restaurátor* má povinnost poskytnout veškerou možnou pomoc při záchraně *předmětu* v krizových situacích.

3.16 *Konzervace* je interdisciplinární obor, proto je spolupráce s odborníky z jiných oborů i z řad *konzervátorů-restaurátorů* velmi důležitá a neodmyslitelně spojena s celým procesem *konzervace*.

3.17 *Konzervátor-restaurátor* přispívá k rozvoji profese sdílením svých zkušeností a získaných informací, nejlépe formou publikování dosažených výsledků a vzděláváním studentů a praktikantů.

4. Zásady procesu konzervace

4.1 Na základě nabytého vzdělání a zkušeností musí být *konzervátor-restaurátor* schopen kvalifikovaně zodpovědět následující otázky a postupovat dle shromážděných informací:⁶

a) *Proč je třeba provést zásah?*

b) *Byly získány a vyhodnoceny všechny použitelné informace?*

c) *Byl konzultován zásah s kolegy?*

d) *Byly vyhodnoceny a vzaty v úvahu všechny faktory přispívající ke komplexní hodnotě předmětu?*

⁶ Seznam otázek volně vychází z dokumentu *Victoria & Albert Museum, Conservation Department Ethics Checklist* (1994, 2004).

- e) *Jaké jsou možnosti konzervace pro dosažení uspokojivého výsledku při minimálním zásahu do předmětu?*
- f) *Jaký dopad bude mít konzervace pro zachování komplexní hodnoty předmětu?*
- g) *Je k dispozici dostatek informací a schopností k navržení konzervace a k její realizaci?*
- h) *Jaké jsou výhody a nevýhody jednotlivých kroků konzervace a jakým způsobem budou průběžně vyhodnocovány?*
- i) *Je možné namísto zásahu do předmětu upravit režim užívání či okolní prostředí?*
- j) *Je zamýšlená konzervace tím nejlepším využitím zdrojů (čas, lidé, vybavení, peníze a materiály) a je obhajitelná?*
- k) *Je třeba přizpůsobit zavedené postupy konzervace, nebo je nutné vyvinout nové?*
- l) *Jak zásah ovlivní případnou budoucí konzervaci?*
- m) *Bylo zohledněno následné užití a umístění předmětu a byla učiněna podle toho příslušná doporučení?*
- n) *Budou všechny zásahy plně dokumentovány v souladu s akceptovanými standardy?*
- o) *Budou informace vyplývající z dokumentace dostupné a srozumitelné ostatním?*
- p) *Jak bude posouzena úspěšnost konzervace a jak o ní bude získána zpětná vazba?*

4.2 Výše uvedený seznam otázek neříká co dělat, pouze napomáhá provést konzervátora-restaurátora celým procesem rozhodování. Od konzervátora-restaurátora se očekává, že si osvojí principy profesní etiky a bude je rozvíjet vlastním vzděláváním a v rámci výkonu svého povolání.

4.3 Konzervátor-restaurátor doporučuje na základě svých vědomostí externí specialisty a koordinuje postup případné kolektivní nebo externě zadané konzervace. Veškerá konzervace prováděná externími pracovníky na muzejních sbírkových předmětech by měla být v souladu se zásadami definovanými v tomto Dokumentu.

Vysvětlení pojmů

autenticita je ve středoevropském kontextu jednou ze zásadních kvalit *komplexní hodnoty předmětu kulturního dědictví* odrážející se prostřednictvím jeho hmoty. *Autenticita* spočívá v míře dochování původních znaků vázaných na *předmět*, které dokumentují skutečnou roli *předmětu* v minulosti. V jednotlivých kulturních okruzích se však může vnímání *autenticity* významně lišit.

celistvost – integrita předmětu je soubor materiálových, technických a estetických hodnot, které spolu historicky souvisejí. Nevztahuje se pouze na stav *předmětu kulturního dědictví* v okamžiku, kdy se začal používat nebo působit, ale součástí *integrity předmětu* tvoří také stopy související s jeho používáním či poškozením a následné úpravy významné z hlediska historie a života lidské společnosti.

komplexní hodnota (muzealita) předmětu kulturního dědictví vyjadřuje jeho kvalitu jako nositele souboru všech autentických informací, emocionálních a racionálních, které je možno dnes či v budoucnu identifikovat. Jako taková je hlavním předmětem ochrany u kategorie *muzejních sbírkových předmětů*. Součástí *komplexní hodnoty* je i *výpovědní hodnota předmětu*.

konzervátor-restaurátor je vzdělaný, kvalifikovaný a zkušený profesionál schopný provádět komplexní *zásahy* na *předmětech kulturního dědictví* při dodržování zásad Dokumentu o profesi konzervátora-restaurátora.

konzervace je zastřešující označení pro *konzervaci preventivní* i *sanační* a pro *restaurování*, zahrnuje veškerou péči o *předměty kulturního dědictví* za účelem zachování jejich *komplexní hodnoty*. Nedílnou součástí *konzervace* je *průzkum*.

sbírkový předmět je v souladu s platnou legislativou v České republice věc movitá či nemovitá, přírodnina nebo lidský výtvar, která je součástí sbírky muzejní povahy zapsané v Centrální evidenci sbírek (CES) Ministerstva kultury České republiky. Sbírkové předměty jsou součástí přírodního a kulturního dědictví České republiky.

muzeum je pro účely tohoto Dokumentu každá organizace, která spravuje jednu nebo více sbírek muzejní povahy zapsaných v Centrální evidenci sbírek Ministerstva kultury České republiky a je zároveň institucionálním členem AMG.⁷ (**PS. sbírka = 3 ks a více „předmětů“**)

preventivní konzervace je soubor opatření, jejichž cílem je zpomalení poškození a omezení možných rizik pro *předměty kulturního dědictví* prostřednictvím systému pravidelných kontrol a nepřímých *zásahů*, tj. zejména optimalizací podmínek při uložení, prezentování a manipulaci. *Preventivní konzervaci* se snižují zmíněná rizika pro celé sbírkové fondy, proto se jedná o hospodárný a efektivní nástroj ochrany sbírek. V rámci rozhodovacího procesu při navrhování postupu *konzervace* nesmí *konzervátor-restaurátor* opomenout všechny nástroje *preventivní konzervace*. Tato je uskutečňována všemi muzejními pracovníky za přispění kolegů z jiných vědních oborů i veřejnosti. *Konzervátor-restaurátor* navrhuje opatření *preventivní konzervace* a dohlíží nad jejím správným plněním.

průzkum je nedílnou součástí *konzervace*. Cílem *průzkumu* je identifikace daného *předmětu kulturního dědictví*, včetně prostředí, ve kterém se nachází, a zjištění všech dostupných informací o něm, včetně stanovení jeho stavu (např. určení **1. struktury**, **3. chemického složení**, **2. technologie výroby**, **4. datace**, rozsah a příčiny poškození, přehled předešlých *zásahů*). Na základě vyhodnocení výsledků *průzkumu* se stanovují vhodné postupy a opatření pro další *zásah*.

předmět kulturního dědictví – je pro účely tohoto Dokumentu věc movitá či nemovitá, přírodnina nebo lidský výtvar, která je významná pro pochopení vývoje přírody nebo vývoje lidské společnosti a uchování paměti, je proto určena k trvalému uchování pro budoucí generace v režimu některého ze zákonů, chránících kulturní dědictví České republiky⁸. *Sbírkové předměty* uchovávané v našich muzeích v přírodovědných sbírkách řadíme pro zjednodušení terminologie tohoto Dokumentu také do kategorie *předmětů kulturního dědictví*, protože se do sbírek dostaly zásahem člověka. V jiném kontextu mohou být ale tyto *předměty* chápány jako součást přírodního dědictví. V textu je tento termín nahrazen legislativní zkratkou „předmět“.

restaurování je činnost, která interpretuje *celistvost-integritu předmětu kulturního dědictví* na určitém známém stupni jeho historického vývoje. Hlavním cílem je dosažení srozumitelnosti *předmětu*. V určité míře tak dochází k obnovení dřívější estetické, technické,

⁷ Institucionálním členem AMG může být i muzeum, které nemá zapsány své sbírkové předměty v CESu.

⁸ zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty, ve znění pozdějších předpisů

hudební aj. funkčnosti-účinnosti *předmětu*. *Restaurování* zahrnuje nejen doplňování chybějících či silně poškozených prvků, ale také odstranění těch nepůvodních prvků, které srozumitelnost nebo funkčnost-účinnost *předmětu* omezují.

sanační konzervace spočívá v ochraně hmoty a konstrukce *předmětu kulturního dědictví* pomocí systémů přímých *zásahů* stabilizujících jeho fyzický stav. Při práci musí být upřednostňovány technologie, které minimálně narušují *komplexní hodnotu předmětu*.

výpovědní hodnota – je část *komplexní hodnoty předmětu kulturního dědictví*, která je v současnosti identifikovatelná.

zásah – je pojem, pod který lze zahrnout všechna opatření prováděná při *konzervaci předmětů kulturního dědictví*. Patří sem *preventivní konzervace, sanační konzervace a restaurování*, odběry vzorků před průzkumem (**poznámka ZK = bez průzkumu, druh a místo odběru střílet naslepo, náhodně? A teprve potom zjišťovat tj. provádět průzkum druhu a místa?**), apod. Legitimním *zásahem* je i rozhodnutí rezignovat na jakoukoliv činnost s *předmětem* za předpokladu, že by mu tento *zásah* neprospěl.

Použité zdroje:

1. *AIC Code of Ethics and Guidelines for Practice* [online]. Revised August 1994, c2011 [cit. 2011-07-13]. Dostupné z: <<http://www.conservation-us.org/index.cfm?fuseaction=page.viewPage&PageID=858&E:\ColdFusion9\verity\Data\dummy.txt>>.
2. *E.C.C.O. Professional Guidelines I – The Profession* [online]. 2002, c2011 [cit. 2011-07-13]. Dostupné z: <<http://www.ecco-eu.org/about-e.c.c.o./professional-guidelines.html>>.
3. *E.C.C.O. Professional Guidelines II – Code of Ethics* [online]. 2003, c2011 [cit. 2011-07-13]. Dostupné z: <<http://www.ecco-eu.org/about-e.c.c.o./professional-guidelines.html>>.
4. *E.C.C.O. Professional Guidelines III – Basic Requirements for Education in Conservation-Restoration* [online]. 2004 [cit. 2011-07-13]. Dostupné z: <<http://www.ecco-eu.org/about-e.c.c.o./professional-guidelines.html>>.
5. *ICOM Code of Ethics for Museums* [online]. 2004 [cit. 2011-07-13]. Dostupné z: <<http://icom.museum/who-we-are/the-vision/code-of-ethics/preamble.html#sommairecontent>>.

6. *ICOM-CC Resolution on Terminology for Conservation submitted to the ICOM-CC membership on the occasion of the XVth Triennial Conference, New Delhi, 22-26 September 2008* [online]. [cit. 2011-07-13]. Dostupné z: <www.museums.cz/amg/UserFiles/File/komise/kkrp/icomccterminology-rev23.pdf>.
7. *The Nara Document on Authenticity (1994)* [online]. c2005 [cit. 2011-07-13]. Dostupné z: <www.international.icomos.org/charters/nara_e.htm>.
8. STREŠTÍKOVÁ, Markéta; ŠIMČÍK, Antonín. Dokument z Vantaa – evropská politika preventivní konzervace. In *Sborník z konzervátorského a restaurátorského semináře: konaného ve dnech 16. - 18. září 2003 v Brně*. Brno, Technické muzeum, 2003. s. 49–54.
9. HOLMAN, Pavel; TLACHOVÁ, Kateřina. Konzervátor-restaurátor: profesní kodex. In *Konzervace a restaurování kulturního dědictví z pohledu mezinárodní etiky: odborný seminář konaný ve dnech 10. - 12. května 1994 v Luhačovicích*. Brno, Technické muzeum, 1995, s. 73–76.
10. Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
11. Zákon č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie a o změně některých zákonů (zákon o uznávání odborné kvalifikace), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.
12. Zákon č. 189/2008 Sb., o uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie a o změně některých zákonů (zákon o uznávání odborné kvalifikace), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.
13. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/36/ES ze dne 6. července 2005 o uznávání odborných kvalifikací. In: *Úřední věstník Evropské unie ze dne 30. 9. 2005*.
14. *Victoria & Albert Museum Conservation Department Ethics Checklist* [online]. 2004 [cit. 2011-07-13]. Dostupné z: <<http://www.vam.ac.uk/content/journals/conservation-journal/issue-50/appendix-1/>>.
15. *Victoria & Albert Museum Conservation Department Ethics Checklist Background Document 2004* [online]. [cit. 2011-07-14]. Dostupné z: <http://media.vam.ac.uk/media/documents/legacy_documents/file_upload/27932_file.pdf>
16. WAIDACHER, Friedrich. *Príručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava, Slovenské národné múzeum, 1999, 477 s. ISBN 80-8060-015-5.
17. *Competences for Access to the Conservation-Restoration Profession*. Belgie, E.C.C.O. - European Confederation of Conservator-Restorers' Organisations, c2011, 48 s. ISBN 978-92-990010-1-1.